

PIGEM EI KUI JAH

Milli-Irene Pedajas

Tallinna Pedagoogilise Instituudi pedagoogikakateedri dotsent Milli-Irene Pedajas on esimesi õpetaja uurijaid Eestis. Üle kümne aasta on ta uurinud õpetaja rahulolu tööga, kutsesobivust, täienduspäedagoogikat. Milli-Irene Pedajas on TPedI haridusjuhtide etteval-

mistus- ja täiendusteaduskonna prodekaan, seal on ta töötanud alates 1976. aastast, millal see teaduskond loodi. Ajakirjanduseski on temalt ilmunud kirjutisi haridusest ja koolist.

Kuidas mõõta, kuidas kombata õpetaja töö efektiivsust? Missugus-

test hindamisele alluva test komponentidest koosneb õpetamisprotsess? Jäik ja ebaadekvaatne hindamisskeem selles asjas on nii mõtetu kui kahjulik. Koolisuhtluse uurimise variantidest ja valevariantidest Tartu linna ja rajooni näidetel kirjutabki tänases ja homses lehes pedagoogikateadlane Milli-Irene Pedajas.

JÄRG 4.LK.

EDASI

Nr. 83 (11 010)
9. aprill 1986

ALGUS 1.LK.

«Reformiga ettenähtud abinõude realiseerimise tempo ja põhjalikkus ei saa meid veel rahuldada.»

NLKP KK poliitilisest ettekandest

Aeg on õelnud, et tuleb luua uut. Juuri ajab mõistmine, et uuele ei saa vastu minna eilsete ideaalidega. Et luua uut, tuleb endale selgeks teha, mida vanast maha laita. Eesti teatrikorüfee Kaarel Ird on õelnud, et miski ei ole elus hea või halb ainult sellepärast, et ta on vana või uus. Sammammult peame astuma äratundmise teed. Ja vahel on kasulik aeg maha võtta. Mõtle miseks.

Mõeldes leiame ka hariduselu eilsest nii üht kui teist, mis meie endi varasema (ja kas ainult?) mõtlemis- või tegemise viisi tõttu tänasesse enam ei sobi.

Kutsetöö ja ametiülesannete tõttu olen koolielu argipäevaga tuttav nii enne kui pärast koolireformi. Kogenud kooli-inimese silm tabab külaliste vastuvõtmise pidulikkuses üsna täpselt koolitöö pärisosa — selle, millel pidulikkus põhineb. Nii ei saa ka öelda, et südamest antud ja südameisse kantud õpilaskontserdid Ülenurme ja Tartu 5. keskkoolis TPedI haridusjuhtide ettevalmistus- ja täiendusteaduskonnas järjekordsele koosseisule oleksid olnud neis majades peamine, mis me sealt kaasa saime. Nendes kahes — Ülenurme Keskkooli täiesti uues, normatiivide järgi nimelt kitsaks ehitatud, ja Tartu 5. Keskkooli kitsaks jäänud, päevi näinud majas tehti ka neil päevil inimest harivat ja arendavat tööd.

Ülenurmel nägime kooli traditsioonilist leivateemalist klassijuhatajatundi (õpetaja Mare Rahkema) põllumajandusmuuseumis. See oli nii teabe- kui südametund, kooli-omane, vajalik, haaravalt lapselik ja lühne. Ja me tundisime, et see püha leiva lugu elab Ülenurmel ammu, mitte külaliste, vaid laste pärast.

Siis oli koolimaja korraga muusikat täis. Õpetaja Kalev Lindal alustas orkestriga, kus pillid pikemad kui poisid: kontrabassi mängimiseks kulus koguni kolm meest! Olime keset siirast musitseerimisrõõmu — meie ees lapsed, kuid laste oskuste varjul tublid õpetajad Aime Kahk, Tiit Voort, Anne Kivari, klassivälise kasvatustöö organisator Milvi Tisler ja direktor Tarmo Kerstna ise. Lahkusime koolist, öeldes kõigile määratud tänusõnad direktorile — ettevõtlikule, teotahtelisele ja julgete mõtetega mehele.

Tookord, enne NLKP XXVII kongressi, tundusid mõnedki direktor Kerstna mõtted lausa aplausi väljakutsuvalt jul-

ged, tema sõnades tajusime mõnele ametnikuhingele mitte meeldida võivat otsetaibamust. Nüüd arutled ka ise julgelt ja tundub enesestmõistetav, et arukas koolijuht ei saa rääkida ümmargust juttu, vaid peab asju nimetama õigete nimedega, kõige üle otsustatama avameelselt, VÕITLEMA AMETKONDLIKU KOLKLUSE JA KUNSTLIKE BARJÄÄRIDE VASTU. Miks ülenurmelased ei saanud ehitada ümbrust rahuldavat koolimaja, vaid pandi kehtima mingid kõiki võrdsustavad, ka mujal nüüdiskooli nõuetele mittevastavad normatiivid?

Iga arukas koolijuht teab ka seda, et TA EI OLE VASTUTUSEST VABA. Et vastutada, peab saama valida, ise otsustada. Miks me siis tihti peale ei usalda koolijuhti ise kollektiiviga oma kooli tegema, vaid püüame kõigi tegemised suruda vaikselt kokkuleppel kohustuslikuks saanud raa-

kirjapanemisele (rajab T. Kerstna kombel ühe tugeva kooli teise järel), kes oskab ja leiab olevat vajaliku valida ajutise ja jääva vahel, kes julgeb ja tunneb kohustust öelda õige sõna õigel ajal (või kogemata varem, ilmselt siis ka vales kohas), sellele ei jätku õigel ajal tunnustust. Siinkohal on ülimalt päevakohane meenutada NLKP peasekretäri sõnu Keskkomitee poliitilisest aruandest: «kohtadel on siginenud palju töötajaid, kes reageerivad haiglaslikult nende aadressil tehtud märkustele ja isegi kiusavad taga kriitikat teinud inimesi». Tõele näkku vaadates on see mõnelgi juhul seganud ka haridusjuhtide õiglast tunnustamist. Paljud vabariigis tuntud ja teenekad kooli- ja haridusjuhid on ilma jäetud teenitud auni-metusest.

Tartu 5. ja 6. keskkoolis saime rohkkesti osa õpetamise ja õppimise rõõmust. 6. keskkoo-

või isegi paari tunni põhjal öelda midagi paikapidavat ja kasulikku õpetaja (töö) kohta. Selsamal Tartus veedetud nädalal selgus, et saab (ilmselt ka tohib). Nimelt juhtus minu kätte küsimustik, mille abil kontrolliti Tartu 3. Keskkooli. NLKP suuniste kohaselt võiks rääkida juhtivate asutuste abist koolile (kui selles on õpetajast ja kooli juhtkonnast kompetentsemad isikud). Tänapäeva kooli abistamine on muidugi üsna pretensioonikas tegevus. Kaldun arvama, et isegi väga kõrgel teoreetilisel tasemel loenguid pidav kõrgkooli õppejõud, kui ta just pidevalt metoodikuna ei tegutses ega näe koolis toimuvat, ei ole võimeline paari tunni jälgimise järel diagnoosima puuduste põhjusi ja andma esmaabiresepte. Vähemalt mitte niisuguse küsimustiku järgi, mille-ka seal koolis käidi. Et esialgset arvamust kontrollida, asetusin küsimustikuga vaat-

Tagapingist, kus külastajad enamasti istuvad, ei näe ka laste innustunud või ükskõikseid nägusid... Segadus, ei oska ristikest kuskile panna. Aga seda polegi kuskile panna, sest väide nõuab kaht otsustust: 1) eesmärgid, 2) huvi. Olgu, panen kõigile kolmele ristikele lahtrisse JAH. Nüüd on esimesel väitel kaks vastust — positiivne ja negatiivne. Kokku võttes: «pluss» + «miinus»: 2 = 0. Et nõnda keegi ei arvuta, on hinnanguks meeldivalt segane «pluss koma miinus». Kellele on seltest mõttetusest abi?

2. ESITAB ÕPPEMATERJALI SÜSTEEMIKALT.

Pille Kapp — JAH, Aleksandra Mustina — PIGEM JAH KUI EI, Madis Paide — ? Ta ei esitanud ju mitte midagi. Ta suunas, juhtis, küsis, kostis, vaatas, näitas, nägi, tegi, kujundas, mõtestas, elustas... Lapsed mõtlesid ja ütlesid, lugesid ja kirjutasid, vaatasid ja analüüsisid, tunnetasid ja tundsid. Ja tegevuse objektiks ei olnud ainult õppematerjal... Teiseks: kui tark peab olema üks tark, et tunda kõigi õppematerjalide süsteemi, et tabada esituse või käsitlemise süsteemikust? Süsteemist tunneb muidugi hõlpsamini... Eriti kui kontrollimises endas pole muud süsteemi peale omaenese närvisüsteemi, mis aga teatavasti üsna tõsiselt hinnangutes välja lööb.

3. ANNAB ALATI TÄPSELT MÕISTA, KUI LIIGUB ÜHELTEL OLULISELT ASJALT TEISELE.

Pille Kapp — JAH, Aleksandra Mustina — JAH, Madis Paide — ? X klassi kirjandustund oli õpetaja ja õpilaste loominguline koostöö. Õpetaja Paide oli üks nende hulgas. Ta isegi ei seisnud õpilaste vastas, vaid põigiti ukse all. Liikus hoopis tavataval trajektoridel kui harjumuspärane õpetajalaud ja «paha Juku». Õpetaja suunas mõtlema ja välja ütlemata. Kuidas ta pidi veel midagi täpselt mõista andma? See oleks õpetaja kavandatud tunni kompositsiooni kirjuma pannud! Midagi nii iseeneslikku olen vaimustusega kogenud korra ka varem — see oli Elva Keskkooli meisterõpetaja Uno Kuresoo Tammsaare-tunnis.

Kõne all olevas Tartu 5. Keskkooli Tammsaare-tunnis kõnelesid isegi õpetaja Paide isikupärased pausid. Et Madis Paidele sügenes vastuseks järjekordne küsimärk, mõtlen ma: KUIDAS HINNATA LOOMINGUT?

(Järgneb.)

PIGEM EI KUI JAH

Milli-Irene Pedajas

midesse, hooldame pisi-asjadeski (leidub isegi neid, kellele ülenurmelaste kaunist kujundatud albumid ei meeldi!) ja planeerime keskuses paljud asjad ära ilma konkreetse kooli ja tema juhita?

Tuntud koolimehed, Eesti NSV teenelised õpetajad Harri Kelder ja Evald Laprik valutavad südant vabariigi töökasvatuse pärast. Mõlemas, nii Tallinna 32. kui Viljandi 1. keskkoolis oli eeskujulikult välja arendatud töökasvatuse baas koos kabinetidega. Nagu paljudes teisteski meie keskkoolides, said õpetajad ka seal üldhariduse kõrval kutsealase ettevalmistuse, kuni... moodustati õppe- ja tootmiskombinaadid. Jälle mõeldeti kõigile ühe mõdduga: kriips peale valmis endisele, kõik mingu alles rajatavatesse kombinatidesse! Nüüd jalgutab noorsugu Evald Lapriku ütlust mööda linnas ja Harri Kelder poetab ehmatusega, et esimest korda kooli ajaloos ei saa sel kevadel abiturientid autojuhiluba, ja mitte noorte süü tõttu...

Kogenud koolijuht teab, et valjuhääli surmamõistetud formalismi agar poputaja on see, kes vastab kõigile kirjadele, täidab kõik aruanded, annab kirjalikku ja suulist informatsiooni nii vertikaalselt kui horisontaalselt. Selline juht on seni olnud heas kirjas, ta on teenetega, sageli teenelinegi. Niisugune juht, kes koon-dab oma jõu ja energia peamiselt tegudele, mitte nende

lis vaimustuse õpilaste õpivõimust ja nautisime õpetajate lastelähedust. Me nägime, miks ja kuidas see huvi tekkinud ja millel püsis. Ljubov Volovik võlus I klassi matemaatikatunniga. Kogenud haridusjuht Hella Teemant ütles, et ta ei tea midagi võrdset eesti koolidest kõrvale panna. Ka teised selle kooli õpetajad — matemaatik Svetlana Leljuhh, keemik Galina Avramenko, bioloogid Zinaida Ušanova ja Tamara Raudseping, füüsik Lilia Aleksina, filoloog Irina Pavlik ja muusik Aleksandra Mustina näitasid lahkesti, kuidas nad töötavad.

Tartu 6. Keskkoolis alustasid täiendusteaduskonna kuulajad uut tava: nüüdsest tutvuvad eesti koolide juhid ka vene koolide tööga. Tartu 6. Keskkool ei sattunud esimeseks juhuslikult: hea töö ja maine tõttu soovitasid seda Tartu koolijuhid ise.

Tartu 5. Keskkoolis võisime jälgida eesti kirjanduse õpetamist (Madis Paide), olime külalised vene keele (Miia Jürimäe ja Zoja Desjatnikova), matemaatika (Tiit Paljak), inglise keele (Pille Kapp), keemia (Helgi Lahi) tundides ja viibisime kõige pisemate juures (Maret Siida). Mõlemas koolis tehti ilusat tööd.

Ise nägin kahe päeva jook-sul kolme õpetaja ühe tunni tööd. Ameti tõttu olen olnud loendamatu õpetajate tundides kogu vabariigis: vaatlejana, uurijana, hindajana. Ja iga kord olen kimbatuses, kui mõtlen, kas saab (tohib) ühe

leja rolli. Tuli vastata: JAH; PIGEM JAH KUI EI; PIGEM EI KUI JAH; EI. Vaadeldi ainult õpetajat (kui peasüüdlast).

ÕPETAJA

1. TEEB TEGEVUSE EESMÄRGID SELGEKS, KUI ALUSTAB, JA HOIAB HUVI ÜLEVAL KOGU ÕPPETÖÖ KÄIGUS.

Aleksandra Mustina, Pille Kapp, Madis Paide. Keegi neist ei öelnud sõnades, et tänase tunni eesmärgid (õpetav, kasvata, arendav?) on nii- ja niisugused. Mina sain aru küll, mida ja miks nad tunnis tegid. Mõtlen, kuidas oleksin seda teinud mina (lapsed, hakkateid nüüd kasvutama ja arendama?) ja leian, et vaevalt oleksin ohverdanud isikupärase tunni alguse kontrolli jaoks määratud sõnalisele selektsioonile. Nii et mina oleksin juba esimese väite puhul saanud ristikele lahtrisse EI. — Stopp! Esimene punkt pole ju vee. Õppenud: «... hoiab huvi üleval kogu õppetöö käigus». Sellele peab ju ka vastama! Nii Pille Kapp, Madis Paide kui Aleksandra Mustina hoidsid huvi, muidugi igaüks oma-moodi. Pille Kapp temale omase konkreetsusega, Madis Paide sügava mõtlikkusega, Aleksandra Mustina lasteläheduse ja südamekusega. Aga neid kvaliteete pole kuskile kirja panna... Veel: kas nod ho dsid huvi kogu õppetöö käigus? On see siis kuskilt tõeselt näha, et keegi just lausa kõrvalisega ei tegele?

Koolireform